

СЕРГЕЙ ЖЕМАЙТИС

АРТАКСЕРКС

Перевод от руски: Николай Кетибов, 1973

chitanka.info

Нашата „костенурка“ бягаше бързо по кафявата равнина, тласкана от ериданския вятър. Висящият във въздуха червен прах правеше неясни причудливите очертания на скалите, които възникваха по пътя. Покрай нас се изгърколи и ни изпревари голямо кълбо от корави стъбла, бодли и оранжеви шушулки. Това растение е нещо като сеялка, която може безкрайно дълго да пръска семена; ако ли пък успее да се залови със своите шипове в някоя долчинка или канавка, няколко минути по-късно ще прораснат корени и ще задълбаят пясъка, стремейки се към влажните слоеве, а след час ще се разтворят прекрасни цветове...

Антон изпроводи с поглед бодливото кълбо и каза:

— Невероятна приспособимост! Ето още едно потвърждение, че животът е вечен. Тези еридански кактуси издържат и на космически студ, и на много голяма жегга. Не горят. Всеки миг може да се преселят на друга планета, в друга галактика, където и да е, а може и милиони години да чакат в къщи, докато стане чудо и планетата оживее отново. И май че търпението им е вече възнаградено — ние сме тук! Жалко само, че ериданците не ни дочакаха...

— Възможно е да са оцелели, а да не знаят за нашето пристигане — вметнах аз.

— Не, нашето пристигане не може да остане незабелязано при такова равнище на цивилизацията... — Антон помълча, наблюдавайки как „костенурката“ ловко заобикаля стълбовете от пясъчник, прилични на колони. А може би това бяха истински колони? И ние — за кой ли път! — се замислихме над съдбата на ериданците. Засега тук, на Екватора, срещаме само развалини на градове и напоителни съоръжения, пресъхнали морета, странни паметници, фантастична покъщнина, звучащи книги, които никога няма да разберем...

Но къде ли са създателите на всичко това? Защо планетата е мъртва, какво е станало тук преди много векове или хилядолетия?

В шлемофона прозвуча предупредителният сигнал и се чу гласът на Христо:

— Е, как е, приятели? Все се движите?

— Не виждаш ли? — попита Антон.

— Доста добре между пясъчните облаци...

— Скучно ли е дежурството?

— Много... Моля ви, не се бавете дълго, направете само общ оглед и снимки, тук има работа за сто години. И не се навирайте под отломките...

„Костенурката“ спря — пътя ѝ преграждаха руините на портата и стената на града. Той се е намирал някога под гигантски покрив, който по-късно се е срутил. Оцелели само няколко арки с част от покривната конструкция от помътняло стъкло. Рухналите арки затрупали цели квартали от южната страна, а на север градът останал почти цял.

Върху паважа почти нямаше пясък.

— Всичко зависи от тягата — поясни Антон. — Чувствуваш ли как духа в лицето?

Наистина вятърът духаше много силно, обаче Антон скоро откри, че съседната улица е засипана с пясък, макар че там силата на вятъра беше същата. Поважът, по който вървахме, бе направен от кахлени плочки с цвета на ериданската вода — той, както и у нас, на Земята, зависеше до голяма степен от цвета на небето, а тук то почти винаги е сиво-виолетово. По този път беше много лесно да се върви — почти както на Луната.

По „нашата улица“ само в нишите на вратите имаше купчинки розов пясък, ситен като прах. Антон събори една от купчинките и тя, без да докосне пътя, се понесе към мъртвия град.

— Странен път — погледна ме учудено той. — Отблъсква почти всичко, паднало върху него. Гледай!

Антон хвърли малък камък, който, щом докосна плочата, веднага отхвъркна високо. Споделих, че отдавна съм почувствувал необикновената лекота, с която се движим из града.

— Аз също — потвърди Антон и посочи стената на една сграда. — А на това обърна ли внимание?

По стената със скоростта на нашето движение се плъзгаше жълт кръг. Отдавна го бях зърнал, но го взех за непонятен повтарящ се детайл от фреските. Тук всичко е странно, обаче кой знае защо не бях забелязал, че кръгът се движи.

Антон заговори многозначително:

— Виолетовият паваж и кръгът са свързани по между си. Виждаш ли — ние спряхме и той спря, а сега заплува пак. Трябва да съобщим на Христо, ако не вижда. Може би му пречат полето и блокировката.

Христо се обади веднага:

— Никаква блокировка! Почти всичко виждам. Ето сега и кръгът, и вие бягате като лунатици. Интересно, що за сигнализация?

— Едва ли! — възрази Антон. — Просто останки от нещо, от някаква система за оповестяване.

Междувременно светецният кръг беше спрял в стенната ниша. Оказа се, че в нея има врата. Тя хлътна бавно в стената и пред нас се откри тъмен отвор.

— Осветете с фенера! — нареди Христо.

Антон и аз насочихме рефлекторите в мрака и мигновено домыт светна.

— Е, какво говорех? — подхвърли Христо. — Дори и сега тяхната осветителна мрежа работи!

— Канят ни — предположи Антон.

— Какво?! — в недоумение възкликна Христо. — Виждаш ли някого?

— Не, разбира се, но врата се отвори, светлина се запали...

— Може би хранилище, автоматика... — намесих се аз.

— Ще влезем — каза Антон.

— Влизайте! — разреши Христо. — Обаче внимателно! Нещо не ми се харесва това жълто кръгче и тази антигравитационна улица. Ив, ти влез пръв! Не се бавете дълго! Само за рекогносцировка, а утре ще се заемем сериозно...

Сърцето ми затуптя по-силно, когато прекрачих прага на тая загадъчна къща. Големият вестибюл поразяваше със своята чистота, като че ли тук живееха хора, сякаш току-що някой е почистил фреските по стените.

Без да чака да го повикам, Антон влезе веднага след мен.

— Никак не е лошо! — завъртя глава той, оглеждайки стените, тавана, пода. — Няма да се учудя, ако в този момент се появят стопаните...

Антон млъкна и аз видях през стъклото на шлема как лицето му побледня, пък и сам почувствувах, че сърцето ми замря — някъде в дълбочината на къщата се чува стъпки. Неволно отстъпихме към прага.

— Какво ви сполетя? — развълнувано попита Христо.

Сега той не ни виждаше, намирахме се под покрив. Не успяхме да отговорим — отдалеч през анфиладата от стаи към нас вървеше ериданец, висок, изящен, дългорък, с удължено лице и огромни очи. Вървеше бързо и леко, отметнал глава, притиснал ръце до тялото.

— Какво става с вас? — извика Христо. — Защо мълчите?

— Тук живеят хора — пресипнало изрече Антон.

— Ериданец! — уточних на пресекулки аз.

Вместо отговор Христо и неговият помощник Зингер задишаха често в микрофона.

— Лъжете, дяволи! — сопна се Христо. — Как можете...

— Ето го! — възкликна Антон. — Приближава се.

В микрофона се чу пак учестеното дишане на другарите ни.

Ериданецът спря посред вестибюла на десет крачки от нас. Разнесе се гласът му — мелодичен, звучен и печален. Лицето му беше неподвижно, само малката уста с тънки устни беше леко отворена. Пред широките гърди се спускаше разкошна къдрава асирийска брада с цвят на гарваново крило.

Поклонихме се, доколкото позволяваха скафандрите. Антон издекламира през рупора в шлема:

— Ние, хората от Земята, ви приветствуваме!

— Братя по разум... — добави Христо.

В отговор ериданецът изпя къса фраза и посочи с ръка към стаите.

— Канят ни! — съвзел се от смайването, високо рече Антон.

— Вървете! — разреши Христо. — И усилете звука, лошо ви чуваме.

Ериданецът отстъпи встрани, за да минем, после бързо ни изпревари и тръгна пръв, без да се обръща.

— Има трето око! — пошепна Антон. — Виж, на тила!

Това око ни следеше внимателно.

На прага на една от стаите стоеше ериданец, който много приличаше на първия. С дясната си ръка държеше уред, наподобяващ лъчев пистолет. Неволно отскочихме към противоположната стена.

Срещнахме още един ериданец, също с такъв пистолет. Движеше го в различни посоки и стените на стаята пред нашите очи ставаха по-светли.

— Прахосмукачка! — усмихна се Антон.

И аз бях помислил същото. Прахосмукачка, действаща по някакъв страшен принцип.

— Почистване, в наша чест! — продължи Антон. — Не ти ли се струва, че това са работи?

Отдавна ми се въртеше такава мисъл в главата и чезнеше, затрупана от необикновените впечатления, пък и не ми се искаше да се разделя с илюзията, че сме срещнали живи хора.

Христо попита разтревожено:

— Какво си шепнете там? Какво се случи?

— Нищо особено... Това сигурно не са истински ериданци, а техни работи или киборги.

— Говорещи?

— Да. Пеят. Нима не чу?

— Чух, ама не повярвах. Помислих, че е вой на вятъра... Продължавате ли да вървите?

— Да. Големи стаи. Много чисто. Роботите махат праха. Това е не жилище на ериданци, а някакво тяхно учреждение, по всичко изглежда — научно. Влязохме в зала. По средата има голям цилиндър от блестящ черен материал. На стените — черна ламперия с множество уреди. Роботът ни предлага да седнем...

— Сядайте! — разреши Христо.

Разположихме се в големи меки кресла — те сякаш изникнаха от пода, а може би са стояли до черния куб, но не сме ги забелязали, макар че беше трудно да не се забележат — бяха оранжеви.

В залата влязоха още осем робота и застанаха на различни места край ламперията. Първият робот, очевидно главният, стоеше до нас с лице към екрана. Ние също погледнахме екрана и аз пак почувствувах леки нервни тръпки в гърба. Антон шумно въздъхна.

Зингер нетърпеливо попита:

— Е, какво става там?

— Сега, изглежда, ще започне кинопрожекция... — отвърна Антон. — Да! На екрана се появи пейзажът на Еридан отвисоко. Ето град, по-точно — огромен, пламтящ под слънцето купол. Към него водят канал и няколко пътя, заобиколени от кафяви храсти. По каналите плуват кораби, по пътищата — само пешеходци, тук не е имало сухопътен транспорт, само аеролети с различна конструкция...

Антон поясняваше нетърпеливо на Христо и Зингер най-главното, което виждахме на гигантския екран.

Изведнъж креслата се издигнаха и ние, хванали се за дръжките, се понесохме над екваториалната равнина, вероятно в периода на най-голямото благоденствие на Еридан. Ако съдим по слънцето, летяхме успоредно на Екватора.

— Прилича на Египет — обади се Антон.

Съгласих се с него, че мрежата от канали и полетата между тях напомнят египетските, западно от Кайро, зад Асуанския язовир. Но само при бегъл поглед се получаваше такова впечатление. Нямаше я тук земната топлота в пейзажа, други бяха рисунъкът на напоителната мрежа, полските багри, градовете, селищата, всичко беше друго. Та нали се намирахме на Еридан!

Роботът-гид изчезна. Понякога отстрани увисваше авиетка и към нас иззад нейните прозрачни стени гледаха едрооки същества, всички сякаш на една възраст. Нямаше деца. Не забелязахме нито едно дете и на сушата, по градските улици. С една дума, илюзията за полет и среща с ериданците беше пълна. Отначало пътешествието протичаше в абсолютна тишина, после рукнаха звуци: напевен говор, шум на язовирна вода, свистене на вятър. Забравихме Христо и Зингер. Но те скоро ни напомниха за себе си — появиха се редом с нас в също такива оранжеви кресла.

— Стопроцентова фантазмагория! — отсече Христо. — Чудно, как ли го правят?

Зингер мълчеше, гледайки надолу. Летяхме над язовир. По синкаво-виолетовата вода плуваха множество кораби с необикновено високи мачти и разноцветни, извънредно големи — разбира се, според нашите земни мащаби — платна.

— Състезания! — предположи Христо. — И все пак...

Не чух края на фразата. Отново попаднахме в залата до черния цилиндър, в креслата пред гигантския празен екран. Христо и Зингер изчезнаха. Роботът произнесе на руски:

— Ще прекратим прожекцията. После още. По-важно.

— Вече се научил! — възхити се Антон. — Способен момък!

Роботът-ериданец реагира:

— Научих се малко. Говорете, мислете повече, бързо — ще се науча мигновено.

Антон чак подскочи в своето кресло и се обърна към робота:

— Извинете, приятелю, не ви се представихме. Ние сме хора от Земята...

Но той засече поразен — върху екрана възникна необикновено ясна снимка на нашата планета: синя, топла, в мантия от облаци, между които прозираше синината на океаните и контурите на Африка.

Ериданецът (след всичко станало не мога да наричам робот това необикновено същество) каза:

— Знаем. Чакахме. Дълго. Много...

В шлема прозвуча развълнуваният глас на Христо:

— Ив, Антон!... Кой разговаря сега с вас?

— Всичко е в ред! — отвърна Антон. — Това е нашият приятел, ериданецът. Както виждаш, заприказва на руски. Трогателна среща! Тук е ключът за разгадаване на всичко!

Оказа се, че нашият гид има дълго звучно име:

— Роден в деня на голямата червена буря, в мига на умиращата надежда.

Представи ни се надвечер, когато речниковият му запас бе вече нараснал. Нарекохме го Артаксеркс, накратко — Арт. В него наистина имаше нещо царствено — брадата му напомняше за древния владетел.

В този ден, по-точно през нощта (прожекцията трая няколко часа) нямаше други силни вълнения. Арт ни помоли да му съобщаваме названията на всички предмети, които виждаме, и ни придружи до вратата.

И ето че пак се озовахме на улицата. Тъмно като в рог. Вече не духаше вятър. Странно беше да видим в този чужд свят познатите земни съзвездия.

На вратата отново се появи жълтото блещукащо петно и заплува, сочейки пътя към „костенурката“.

Сега, когато вече не бяхме под покрив, Христо и Зингер ни виждаха добре на своя екран.

— По-бърже, момчета! — подкани ни Христо. — Веднага ще приготвим такава вечеря!... Жалко само, че не може да повикаме този момък!

Арт дойде в кораба по време на вечерята. Застана в ъгъла на помещението, където се хранехме, и затули вратата на продоволствения склад.

Христо го покани да седне до масата. В ъгълчетата на устните му трепна подобие на усмивка.

— Не. Аз съм тук, за да слушам. Да запомням. Нужни са ми много понятия. Важна мисия.

— Та това не е той! — пръв съобрази Антон. — Това е негово копие.

Антон протегна ръка и тя мина през илюзорния Артаксеркс.

— Копие — потвърди гостът. — Повече говорете! Мислете!

— Какви сме глупаци! — сепна се Христо. — Та ние имаме специални речници, съставени от наши космолози именно за да бъдат използвани при срещи с представители на висшия разум.

До късно през нощта, най-напред поотделно, а сетне, когато ни помоли, всички заедно тъпчехме госта с премъдростите на речника. Когато свършихме четенето, той полюбопитствува:

— Има ли още речници?

— Да, има, два — отвърна Зингер.

— Дайте ги тук! — заповяда Арт.

Ние четиримата зачетохме едновременно различни неща, а гостът бързо прелистваше речника, четейки наведнъж две страници.

— Дявол да го вземе! — възкликна изуменият Христо.

Продължавайки да преобръща страниците, Арт каза:

— Емоционалният израз „Дявол да го вземе!“ няма пряк смисъл.

Служи за освобождаване от нервното напрежение.

Спогледахме се само за част от секунда и чухме:

— Хайде, хайде!

Арт запомняше всичко, анализираше, съпоставяше в своя гигантски ум. Накрая, след като отгърна последната страница, каза:

— Уморени сте. До утре! Прощавайте!

И макар че запротестирахме, Артаксеркс изчезна.

По време на моето дежурство, когато, според инструкцията, включих стражевите локатори, той се появи отново и аз, подтикван от неговата мълчалива съсредоточеност, му четях и прожектирах илюстрации с микропрожекционния апарат.

Дежурството, а заедно с него и сянката на Артаксеркс предадох на Антон. Когато закусвахме, той каза:

— Преди да си тръгне, Арт ни покани да отидем при него в дванайсет часа местно време. Беседвахме съвсем свободно върху

абстрактни понятия. Разбира и от любов, и от дружба. По всяка вероятност е киборг. Най-съвършеното създание. Довери ми, че се намирал в анабиоза в продължение на деветстотин хиляди години при температура, близка до абсолютната нула. Веднага след нашето пристигане тук автоматите повишили температурата до минус сто и шестдесет. Роботите поправили външните антени и започнали да ни наблюдават. Чакали ни в своя хладилник...

— Но можеше и да не се отбием в този град — прекъсна го Зингер.

— Изключено. Арт щеше да ни посети днес или утре.

— Узна ли каква е мисията му? — поинтересува се Христо.

— Питам.

— Е?

— Щели сме да видим сами. Заповядано му било да показва, а не да разказва.

— Какво да показва? И кой е заповядал?

— Ще видим утре, а заповядали последните от Вечно Вървящите. Аз попитах: „Може би вечно живеещите?“ Той отвърна: „Да живееш — това значи да вървиш напред.“

— Невероятно! — реагира Зингер.

— Ще отидете пак ти и Ив — нареди Христо. — Проклетата инструкция не ми дава право да се впускам в рисковани начинания, макар че какъв ли риск...

— Има риск! — прекъсна го Зингер.

— Затова именно ще останеш с мен като лице, което съхранява цялата информация.

Зингер само въздъхна.

Отново хлътна в стената тежката врата. Пак така изтънчено вежливо ни посрещна Арт — сега с цяла свита роботи. И те вече добре говореха руски. Червенобрадият докосна моя ръкав и каза:

— Вие имате прекрасна защита. Белтъчните хуманоиди не биха могли да съществуват, ако бяха лишени от такива покрития... И вие ли живеете дълго като Вечно Вървящите?

— Да, ние живеем вечно — излъгах аз, макар че най-строго се забраняваше да се лъже при общуване с хора от други планети.

Чувствувам срам, когато си спомня думите на робота:

— Не съответствува на действителността...

Вече влизахме в голямата зала с черния цилиндър.

— Глупак! — пошепна Антон. — Те четат нашите мисли, а ти...

— Информацията се предава много лесно и значително по-бързо без думи — моментално потвърди Арт. — А какво е „глупак“? Същество, което дава невярна информация? Каква е целта на това действие?

— Никаква цел нямаше! — отрязва Антон. — Липса на контрол върху действията.

— Имаше причина — възрази Арт. — Патологично емоционално отклонение.

Изпотих се. Арт се смили и ни предложи да седнем.

— Действително глупак! — прозвуча гласът на Христо и се разнесе саркастичното покашляне на Зингер.

Пазителят на информацията ще съхрани този ужасен диалог завинаги, ще съхрани моя позор.

Когато се съвзех и даже се усмихнах, щом открих комичните страни на моето поведение, Арт каза:

— Сега ще се срещнете с Вечно Вървящите, с последните от тях. Ще узнаете причината за тяхната временна смърт и пътя към тяхното възраждане.

Възприех тия необичайни фрази без вълнение. Антон, а също Христо и Зингер, които виждаха всичко това, по-късно заявиха, че и те не са изпитали нищо друго освен любопитство. Вероятно Арт е въздействувал върху нас със своята могъща воля, подготвил ни е за възприемане на необикновеното и за действията, заради които ни е чакал деветстотин хиляди години!

Видяхме множество обемни записи, разкриващи живота на ериданците — те са се обграждали с изискан разкош в ежедневието. Но стаята, в която се озовахме, поразяваше със своята строгост. Съвсем празна, само килим върху пода, а на стената — снимка на дете, играещо с пясък до басейн. Снимката беше „жива“ — детето строеше кули, правеше банички, накрая развали всичко и се залови отново за работа.

Чуха се тежки стъпки. Започнаха да влизат хора. Детето престана да играе, застана неподвижно, а от лопатката в ръката му се сипеше червен пясък.

Последен влезе Арт и спря по средата.

Преброих повече от сто ериданци. Тези хора бяха много стари, обаче не по външност — нямаха бръчки, козметиката скриваше истинския цвят на кожата им, особено при жените — под високите пищни прически с най-чудновати форми и цветове чертите им бяха по-меки, по-привлекателни, но очите, тези огромни очи на всички хора, изразяваха силна умора и тъга.

Към Арт пристъпи белобрад човек с виолетови очи и заговори. Арт превеждаше:

— Знаехме, че ще дойдете. Семената на живота, посети във Вселената, не бива да умрат. Не бива да умрат заедно с нас нашите заблуждения. След като изпитахме радостта от живота, ние се устремихме към безсмъртието, забравили, че вечно живее цялото, видът, а не отделният индивид. Животът е смърт и непрекъснато възраждане. И вие не забравяйте това!

Последното явно се отнасяше за нас.

Той млъкна.

Заговориха и другите ериданци, речта им се поясняваше с живи илюстрации. Пред нашите погледи се разкриваха причините за гибелта на тази могъща цивилизация.

Индустриални отпадъци варварски замърсяваха околната среда. В стремежа си да задоволят своите прекомерно нараснали потребности ериданците произвеждаха невероятно количество ненужни предмети, неикономично изразходвайки ограничените запаси на недрата, нарушавайки равновесието в природата. И ние виждахме как бързо се променя ликът на планетата — пълноводните някога реки се превръщаха в химически вредни „коктейли“, измираха животни, изсъхваха плодородни долини, ситният като прах пясък поглъщаше всичко наоколо. Така привидното благополучие и нежеланието да се надзърне в бъдещето водеха към катастрофа. Всичко това все още можеше да се поправи, ако не беше надвиснала друга страшна опасност — ериданците прекалено много удължиха живота, „забравили, че вечно живее цялото, видът, а не отделният индивид“, както каза белобрадият. Кой знае защо, тази очевидна истина е била забравена или игнорирана от егоистичното общество. В стремежа си да продължат живота безкрайно те нарушили нещо в своя генетичен код. Намаляла, а по-късно съвсем се прекратила раждаемостта.

Пред нас стояха последните ериданци, които търсеха средства, за да възвърнат някогашното величие на планетата. Те усърдно събираха опита на съществуващата милиони години цивилизация, издирваха начини за съхраняване на знанията и за тяхното предаване на потомците не само посредством звучащи книги, а и видимо, в образи.

Наблюдавахме работата в лаборатории, където биолози възстановяваха изчезналите звена от генетичния код на изключително редки ембриони и ги потапяха в анабиоза. Накрая — няколко стотици колби във втечен въздух бяха поставени в шахта под черния цилиндър. Там се съхраняваха и милиарди клетки, мъжки и женски — материал за възобновяване на ериданския род.

Христо попита Арт:

— А защо самите те не са се заели с всичко това? Защо са чакали пришълци от Земята?

— Правени са много опити. Новородените не можеха да живеят в изменилите се условия на планетата. Последните от Вечно Вървящите се намираха в помещения, изолирани от външната среда. Въздух за дишане получаваха посредством машини. От ериданците останаха само тези, които видяхте в стаята с последното дете.

— Защо са чакали толкова дълго? — вдигна рамене Антон. — Възможно е било да стане нова катастрофа — всичко да бъде унищожено от някоя случайност, например метеорит!

— Изключено, полетата отклоняват метеоритите. Искаш да знаеш и защо ние, роботите, сме ви чакали? Не притежаваме програма за необходимите творчески емоции. В изменилите се условия процесите може да тръгнат по непредвиден път. Да. Аз съм в състояние да реша всякакви задачи — Арт пак прочете мисълта на Антон, — ако ми бъдат поставени. Преди ги поставяха Вечно Вървящите, занаятчиите ги поставяте вие, братята по разум.

Помислих си, че не е чак пък толкова трудно да се установят посредством обикновена изчислителна машина всички възможни варианти на условията за възобновяване живота на планетата и евентуалните усложнения в него, както и масово да се произвеждат работи за реставриране на планетата, особено ботаници, бактериолози и други тесни специалисти, необходими за възстановяването на обитаваната среда.

Арт отвърна, без да ми позволи да отворя устата си:

— Вечно Вървящите с основание се опасяваха от възникване на механичен живот, страхуваха се да не извършат още една грешка.

— Може да се съгласим с тях — намеси се Христо.

Пак се озовахме в първата стая със снимката на детето, играещо с пясък. Пред нас стояха същите ериданци. Синebraдият произнесе мелодична фраза. Арт преведе:

— Ние ви приветствуваме! Благодарим ви! Надяваме се! Не повтаряйте на своята планета нашите грешки! Пазете Земята!

Публикувано във вестник „Орбита“, броеве 48,49/1973 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.